

BÖLÜM 5

OKUL PSİKOLOJİK DANIŞMA VE REHBERLİK HİZMETLERİNDE YAPAY ZEKA KULLANIMI: LİTERATÜR TARAMASI

Aslı HALAÇOĞLU¹
Hacı Arif DOĞANÜLKÜ²

GİRİŞ

Günümüzde yapay zekâ teknolojilerinin eğitim sistemlerinde kullanımı, öğretim yöntemlerinden ölçme-değerlendirme süreçlerine ve öğrencilere sunulan destek hizmetlerine kadar geniş bir yelpazede köklü değişikliklere zemin hazırlamaktadır (Holstein & Aleven, 2021). Eğitim teknolojileri alanında yapay zekâ destekli araçlarının bu kadar önemini artırmış ve kendisine yer bulmuş olması; eğitimcilerin öğrencilerine rehberlik etmede ve eğitimleri bu araçlarla birlikte yapmasını neredeyse bir zorunluluk haline getirmiştir (Kara & Furtun, 2023). Eğitim teknolojilerindeki bu dönüşüm, yalnızca akademik öğrenmeyi değil, öğrencilerin akademik başarılarını destekleyen, kariyer planlamalarına katkı sunan ve psiko-sosyal ihtiyaçlarını karşılayan okul psikolojik danışma ve rehberlik hizmetlerini de kapsayan en kritik alanlardan birini etkilemektedir.

Son yıllarda yapay zeka alanındaki ilerlemeler, danışmanlık ve rehberlik hizmetlerinde kullanılabilecek sohbet robotlarının (chatbot) geliştirilmesine olanak sağlamıştır (Gaffney & ark., 2019). Sohbet robotları, insanlarla doğal dil aracılığıyla iletişim kurmak üzere tasarlanmış bilgisayar programlarıdır ve bu sayede zaman ile mekân kısıtlamalarını ortadan kaldırarak kullanıcıların diledikleri an etkileşim kurabilmelerine imkân tanır (Bradesko & Mladenec, 2012). Artan öğrenci sayısı, okul ruh sağlığına ilişkin problemlerindeki yükselme ve rehberlik hizmetlerinin kısıtlı kaynaklarla yürütülmesi, daha erişilebilir, etkili ve bireyselleştirilmiş hizmetlere olan gereksinimi önemli ölçüde artırmaktadır (Çokamay & ark., 2017; Schulte-Körne, 2016).

¹ Çukurova Üniversitesi, Doktora Öğrencisi, aslihalacoglu@gmail.com, ORCID iD: 0009-0007-5815-719X

² Dr. Öğr. Üyesi, Çukurova Üniversitesi, adoganulku@gmail.com, ORCID iD: 0000-0003-2055-7511

algoritmik önyargılar ve profesyonel yardıma başvurunun ertelenmesi gibi dezavantajlar da göz ardı edilmemelidir (Canpolat, 2021; Chan, 2025). Bu nedenle yapay zekânın, insan unsurunun yerine geçmeyen, ancak okul psikolojik danışma ve rehberlik hizmetlerinin işlevini güçlendiren tamamlayıcı bir araç olarak konumlandırılması gerektiği açıktır. Gelecekteki uygulamaların, teknolojinin sunduğu avantajları etik, güvenlik ve kültürel duyarlılık ilkeleri çerçevesinde dengelemesi kritik öneme sahiptir.

Okul psikolojik danışma ve rehberlik hizmetlerinde yapay zekânın etkili biçimde kullanılabilmesi için çeşitli uygulama ve araştırma önerileri gündeme gelmektedir. Öncelikle, okul psikolojik danışmanlarının yapay zekânın işlevleri, sınırları ve etik boyutları konusunda bilinçlendirilmesi amacıyla hizmet içi eğitim programlarının geliştirilmesi önemlidir. Bunun yanı sıra, öğrenci verilerinin gizliliğini koruyacak güvenlik protokolleri oluşturulmalı ve bu süreç ulusal ve uluslararası standartlara uygun şekilde yürütülmelidir. Yapay zekânın, okul psikolojik danışmanlarının yerine geçmeyen, onların karar süreçlerini destekleyen bir araç olarak konumlandırılması gerektiği vurgulanmalıdır. Kültürel duyarlılığın korunabilmesi için yapay zekâ tabanlı sistemlerin yerelleştirilmesi, Türkçe doğal dil işleme kapasitesinin geliştirilmesi ve ülke bağlamına özgü içeriklerin hazırlanması da kritik bir ihtiyaçtır. Araştırma boyutunda ise Türkiye'deki öğrenciler üzerinde yapılacak ampirik çalışmalar, yapay zekanın psikososyal, akademik ve kariyer gelişimine etkilerini kapsamlı biçimde ortaya koyabilir. Bununla birlikte, öğrenci ve danışman algılarının nitel araştırmalarla incelenmesi, uygulamaların kabul edilebilirliğini ve sürdürülebilirliğini anlamak açısından önem taşımaktadır. Empati eksikliğini telafi edebilmek için insan danışman ile yapay zekâyı bütünleştiren hibrit modellerin geliştirilmesi ve sınanması gerekmektedir. Ayrıca, uzun vadeli kullanımın öğrencilerde bağımlılık, erteleme davranışı veya yanlış güven geliştirme gibi risklere yol açıp açmadığının boylamsal araştırmalarla değerlendirilmesi, alan yazına önemli katkılar sunacaktır.

KAYNAKLAR

- Al-Zahrani, A. M. (2023). The impact of generative AI tools on researchers and research: Implications for academia in higher education. *Innovations in Education and Teaching International*, 1–15. <https://doi.org/10.1080/14703297.2023.2271445>
- American School Counselor Association (ASCA). (2020). *The ASCA national model: A framework for school counseling programs* (4th ed.). ASCA.
- Beauchamp, T. L., & Childress, J. F. (2013). *Principles of biomedical ethics* (7th ed.). Oxford University Press.
- Bendig, E., Erb, B., Schulze-Thuesing, L., & Baumeister, H. (2019). The next generation: Chatbots in clinical psychology and psychotherapy to foster mental health – A scoping review. *Verhaltenstherapie*, 29(1), 1–13. <https://doi.org/10.1159/000501812>
- Bickman, L. (2020). Improving mental health services: A 50-year journey from randomized ex-

- periments to artificial intelligence and precision mental health. *Administration and Policy in Mental Health and Mental Health Services Research*, 47(5), 795–843. <https://doi.org/10.1007/s10488-020-01065-8>
- Bradesko, L., & Mladenec, D. (2012, October). A survey of chatbot systems through a loebner prize competition. In *Proceedings of Slovenian language technologies society eighth conference of language technologies* (Vol. 2, pp. 34–37).
- Burr, C., & Floridi, L. (2020). *Ethics of digital well-being* (Vol. 140). Springer International Publishing.
- Canpolat, M. (2021). Psikolojik danışmanlık ve rehberlikte yapay zekâ kullanılabilirliği üzerine bir araştırma. *Millî Eğitim Özel Eğitim ve Rehberlik Dergisi*. 1(1), 1-25.
- Chan, C. K. Y. (2025). AI as the therapist: Student insights on the challenges of using generative AI for school mental health frameworks. *Behavioral Sciences*, 15(3), 287. <https://doi.org/10.3390/bs15030287>
- Ciechanowski, L., Przegalinska, A., Magnuski, M., & Gloor, P. (2019). In the shades of the uncanny valley: An experimental study of human–chatbot interaction. *Future Generation Computer Systems*, 92, 539–548.
- Creely, E. (2022). Conceiving creativity and learning in a world of artificial intelligence: A thinking model. In D. Henriksen & P. Mishra (Eds.), *Creative provocations: Speculations on the future of creativity, technology & learning* (pp. 35–50). Springer International Publishing. https://doi.org/10.1007/978-3-031-05796-1_3
- Çokamay, G., Kapçı, E. G., & Sever, M. (2017). Okul ruh sağlığı hizmetlerinde yaşanan sorunlar: Psikolojik danışmanların görüşleri. *İlköğretim Online*, 16(4), 1395–1406. <https://doi.org/10.17051/ilkonline.2017.342962>
- Darcy, A., Daniels, J., Salinger, D., Wicks, P., & Robinson, A. (2021). Evidence of human-level bonds established with a digital conversational agent: Cross-sectional, retrospective observational study. *JMIR Formative Research*, 5(5), e27868. <https://doi.org/10.2196/27868>
- D'Alfonso, S., Santesteban-Echarri, O., Rice, S., Wadley, G., Lederman, R., Miles, C., & Alvarez-Jimenez, M. (2017). Artificial intelligence-assisted online social therapy for youth mental health. *Frontiers in Psychology*, 8. <https://doi.org/10.3389/fpsyg.2017.00796>
- De Nieva, J. O., Joaquin, J. A., Tan, C. B., Te, R. K. M., & Ong, E. (2020, October 21–23). Investigating students' use of a mental health chatbot to alleviate academic stress. *CHIuXiD's 20: 6th International ACM In-Cooperation HCI and UX Conference*, Jakarta & Bandung, Indonesia.
- Doraismamy, P. M., Bleas, C., & Bodner, K. (2020). Artificial intelligence and the future of psychiatry: Insights from a global physician survey. *Artificial Intelligence in Medicine*, 102. <https://doi.org/10.1016/j.artmed.2019.101753>
- Dugger, S. M. (2015). *Foundations of career counseling: A case-based approach*. Pearson.
- Egan, S. J., Johnson, C., Wade, T. D., Carlbring, P., Raghav, S., & Shafraan, S. (2024). A pilot study of the perceptions and acceptability of guidance using artificial intelligence in internet cognitive behaviour therapy for perfectionism in young people. *Internet Interventions*, 35. doi: 10.1016/j.invent.2024.100711.
- Elsner, A. M., & Rampton, V. (2020). Ethics of care approaches in psychotherapy. In M. Trachsel, J. Gaab, N. Biller-Andorno, Ş. Tekin, & J. Z. Sadler (Eds.), *Oxford handbook of psychotherapy ethics*. Oxford University Press.
- Fitzpatrick, K. K., Darcy, A., & Vierhile, M. (2017). Delivering cognitive behavior therapy to young adults with symptoms of depression and anxiety using a fully automated conversational agent (Woebot): A randomized controlled trial. *JMIR Mental Health*, 4(2). doi: 10.2196/mental.7785.
- Fulmer, R., Joerin, A., Gentile, B., Lakerink, L., & Rauws, M. (2018). Using psychological artificial intelligence (Tess) to relieve symptoms of depression and anxiety: Randomized controlled trial. *JMIR Mental Health*, 5(4). doi: 10.2196/mental.9782.
- Fiske, A., Henningsen, P., & Buyx, A. (2020). The implications of embodied artificial intelligence in mental healthcare for digital wellbeing. In C. Burr & L. Floridi (Eds.), *Ethics of digital well-being* (Vol. 140, pp. 207–219). Springer International Publishing.

- Fung, Y.-C., Lee, L.-K., Cheng, T.-C., Li, C.-F., Wong, V. C.-K., & Wu, N.-I. (2023). CanChat: A Cantonese empathetic chatbot for secondary school student counseling. In L.-K. Lee, Y. K. Hui, K. T. Chui, Q. Li, & L.-P. Wong (Eds.), *Proceedings: 2023 International Symposium on Educational Technology (ISET)* (pp. 170–175).
- Gaffney, H., Mansell, W., & Tai, S. (2019). Conversational agents in the treatment of mental health problems: Mixed-method systematic review. *JMIR Mental Health*, 6(10). doi: 10.2196/14166.
- Ganaprakasam, C., Chanthiran, M., & Hashim, H. (2024). Integrating AI into Malaysian school counselling: A study on opportunities, challenges, and ethics. *Journal of Contemporary Issues and Thought*, 14(2), 1–8. <https://doi.org/10.37134/jcit.vol14.2.1.2024>
- Holstein, K., & Aleven, V. (2021). Designing for human-AI complementarity in K-12 education. *International Journal of Artificial Intelligence in Education*, 31(4), 1–28.
- Inkster, B., Sarda, S., & Subramanian, V. (2018). An empathy-driven, conversational artificial intelligence agent (Wysa) for digital mental well-being: Real-world data evaluation mixed-methods study. *JMIR mHealth and uHealth*, 6(11).
- Jiang, C., & Pang, Y. (2023). Enhancing design thinking in engineering students with project-based learning. *Computer Applications in Engineering Education*. <https://doi.org/10.1002/cae.22608>
- Kara, Ö. T. & Furtun, S. (2023). Türkçe öğretiminde yapay zekâ kullanımı. B. Gülbahar, M. Gün, & İ. Kaya (Eds.), *Türkçe öğretiminde teknoloji kullanımı* (ss. 359–378). Eğitim Yayınevi.
- Kretschmar, K., Tyroll, H., Pavarini, G., Manzini, A., Singh, I., & NeurOx Young People's Advisory Group. (2019). Can your phone be your therapist? Young people's ethical perspectives on the use of fully automated conversational agents (chatbots) in mental health support. *Biomedical Informatics Insights*, 11. <https://doi.org/10.1177/1178222619829083>
- Kempt, H. (2020). *Chatbots and the domestication of AI*. Springer International Publishing.
- Khawaja, Z., & Bélisle-Pipon, J.-C. (2023). Your robot therapist is not your therapist: Understanding the role of AI-powered mental health chatbots. *Frontiers in Digital Health*, 5. doi: 10.3389/fdgh.2023.1278186.
- Kuhail, M. A., Alturki, N., Thomas, J., & Alkhalifa, A. K. (2024). Human vs. AI counseling: College students' perspectives. *Computers in Human Behavior Reports*, 16. <https://doi.org/10.1016/j.chbr.2024.100534>
- Leung, S. A. (2022). New frontiers in computer-assisted career guidance systems (CACGS): Implications from career construction theory. *Frontiers in Psychology*, 13. <https://doi.org/10.3389/fpsyg.2022.786232>
- Luckin, R., Holmes, W., Griffiths, M., & Forcier, L. B. (2016). *Intelligence unleashed: An argument for AI in education*. Pearson.
- Moldt, J. A., Festl-Wietek, T., Madany Mamlouk, A., Nieselt, K., Fuhl, W., & Herrmann-Werner, A. (2023). Chatbots for future docs: Exploring medical students' attitudes and knowledge towards artificial intelligence and medical chatbots. *Medical Education Online*, 28(1). <https://doi.org/10.1080/10872981.2023.2182659>
- Morrow, E., Zidaru, T., Ross, F., Mason, C., Patel, K. D., Ream, M., & Stockley, R. (2023). Artificial intelligence technologies and compassion in healthcare: A systematic scoping review. *Frontiers in Psychology*, 13. doi: 10.3389/fpsyg.2022.971044.
- Özdoğan, H. K., & Karacan Özdemir, N. (2023). 21. yüzyılda kariyer psikolojik danışmanlığı ve yapay zeka uygulamaları. *Dokuz Eylül Üniversitesi Buca Eğitim Fakültesi Dergisi*, 57, 2127–2152. <https://doi.org/10.53444/deubefd.1326692>
- Peker, M., Gürüler, H., Şen, B., & İstanbullu, A. (2017). A new fuzzy logic based career guidance system: WEB-CGS. *Tehnički Vjesnik*, 24(6), 1863–1868. <https://doi.org/10.17559/TV20151105201325>
- Sedlakova, J., & Trachsel, M. (2022). Conversational Artificial Intelligence in Psychotherapy: A New Therapeutic Tool or Agent? *The American Journal of Bioethics*, 23(5), 4–13. <https://doi.org/10.1080/15265161.2022.2048739>.
- Schulte-Körne, G. (2016). Mental health problems in a school setting in children and adolescents. *Deutsches Ärzteblatt International*, 113(11), 183–190. <https://doi.org/10.3238/arztebl.2016.0183>

- Torous, J., Cerrato, P., & Halamka, J. (2019). Targeting depressive symptoms with technology. *mHealth*, 5, 19. <https://doi.org/10.21037/mhealth.2019.06.04>
- UNESCO Education Sector. (2021). *AI and education: Guidance for policy-makers*. United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization. <https://doi.org/10.54675/PCSP7350>
- Wampold, B. E. (2015). *The great psychotherapy debate: The evidence for what makes psychotherapy work* (2nd ed.). Routledge.
- Westman, S., Kauttonen, J., Klemetti, A., Korhonen, N., Manninen, M., Mononen, A., Niittymäki, S., & Paananen, H. (2021). Artificial intelligence for career guidance – Current requirements and prospects for the future. *IAFOR Journal of Education*, 9(4), 43–62. <https://doi.org/10.22492/ije.9.4.03>
- Zhang, Z., & Wang, J. (2024). Can AI replace psychotherapists? Exploring the future of mental health care. *Frontiers in Psychiatry*, 15. <https://doi.org/10.3389/fpsyt.2024.1444382>.